

# SÜREKLİLİK VE KOPUŞ TEORİLERİ BAĞLAMINDA GEZİ PARKI DİRENİŞİ

Ferihan Polat\*

## ÖZET

1970'lerden sonra neoliberal dönemin ürettiği pratiklerin küreselleşme adı altında sunulması, toplumsal muhalefet biçimlerinin de "yeni toplumsal hareketler" başlığı ile dile getirilmesine yol açmıştır. Yeni toplumsal hareket kuramcıları, bu muhalif hareketlerin ve bu hareketlerin demokratik süreçleri deneyimleme biçimlerini farklı yaklaşımlarla açıklamaya çalışmışlardır. 1960'ların sonlarında sınıf temelli hareketlerin ivme kaybettiğini iddia eden bir grup sosyal bilimci, eski ve yeni hareketler arasında önemli bir "kopuş" yaşandığını belirtirler. Fakat yeni toplumsal hareketlere ilişkin bir diğer yaklaşım ise, eski ve yeni hareketler arasında "süreklilik" olduğuna vurgu yapar.

Bu çalışmanın konusu, Gezi Parkı Direnişini her iki teori çerçevesinde değerlendirebilmektir. 2013 yazında gerçekleşen, Türk siyasi hayatının en önemli toplumsal muhalefet hareketlerinden biri olan Gezi Parkı Direnişi, yeni toplumsal hareketler bağlamında pek çok yerli ve yabancı sosyal bilimcinin dikkatini çekmiştir. Türk siyasal hayatında ender görülen bu türden bir toplumsal muhalefet hareketini doğru okuyabilme kaygısı, sosyal bilimcileri farklı açıklamalara götürmüştür. Gezi Parkı Direnişi'ndeki eylemlerin çeşitliliği, protesto tarzı ve katılımcılarının renkliliği, bu hareketin yeni toplumsal hareketler yazınında kopuş teorisi içinde mi yoksa süreklilik teorisi içinde mi değerlendirilmesi gerektiği konusunda bir ikilem yaratmıştır. Bu amaçla "Gezi Parkı Direnişi" üzerine yazan sosyal bilimcilerimizin, hangi argümanlardan hareketle Gezi Parkı Direnişi'ni kopuş veya süreklilik teorileri içinde değerlendirdiği irdelenecektir.

Gezi Parkı Direnişi'nde yer alan eylemcilerin kimliklerine, söylemlerine ve eylem tarzlarına bakıldığında, bu hareketin eski sınıf temelli hareketlerden bir hayli farklılık arz ettiği pek çok sosyal bilimci ve aydının ilk anda yapabileceği bir okumadır. Ancak bu eylemler silsilesinin, siyasal ve kültürel boyutları daha bütüncül bir okumaya tabi tutulduğunda, neoliberal ekonomi politikalarının bir yansıması olduğu açıkça görülmektedir. 2000'li yıllardan bu yana neoliberal yeniden yapılanma politikalarının Türkiye'de vaad ettiği zenginliği sınıfsal çelişkileri derinleştirmek pahasına yaratması, Gezi Parkı Direnişi'nin altında yatan nedenlerin başında gelmektedir. Althusser'in deyimiyle üst yapıları belirleyen son kerte ekonomi ise Gezi Parkı Direnişi'ni doğuran da bu neoliberal ekonomi politikalarının derinleştirdiği sınıfsal çelişkilerdir. Bu bağlamda, Gezi Parkı Direnişi'ni süreklilik yaklaşımı çerçevesinde değerlendirmek, çok yönlü toplumsal gerçekliği analiz etmek adına daha kapsamlı bir okumaya imkan verecektir.

**Anahtar Kelimeler:** Yeni Toplumsal Hareketler, Gezi Parkı Direnişi, Kopuş Teorileri, Süreklilik Teorileri.

**Jel Kodları:** Z0, Z1, Z13

---

\* Yard. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, [fyildirim@pau.edu.tr](mailto:fyildirim@pau.edu.tr)

## GEZI PARK PROTESTS IN TERMS OF CONTINUITY AND BREAK THEORIES

### ABSTRACT

After 1970s, presentation of practices created by neoliberal period in the name of globalization has caused that forms of social opposition called as "new social movements". Theorists of new social movements tried to explain this opposition movements and forms of experiencing the democratic processes of these movements with different perspectives. At the end of the 1960s, a group of social scientists who claimed that movements based on social classes decreased its impact, points out that there is a significant "break" between old and new movements. On the other hand, another approach related to new social movements emphasizes that there is "continuity" between old and new movements.

The subject of this study is to analyze Gezi Park Protests in framework of two theories. Gezi Park Protests, took place in summer of 2013, is one of the most important social opposition movements of Turkish political history, has taken attention of many domestic and foreign social scientists in respect of new social movements. Social scientists have different arguments with the concern of analyzing that kind of rare social opposition movement for Turkish political history correctly. Diversity of action in Gezi Park Protests, form of protests and diversity of participants create a dilemma whether this protests should be evaluated as break theory or continuity theory in new social movement literature. For this purpose in this study, on which arguments social scientists writing about "Gezi Park Protests" categorized that protests as break or continuity theories, is going to be examined.

The first implication of many social scientists and experts about Gezi Park Protests is that this movement is significantly different than old social movements based on social classes in terms of identities of participants, expressions and action style. However, when this sequence of actions is analyzed more comprehensively in political and cultural dimension, it is seen obviously as a reflection of neoliberal economy policies. The first reason relies upon Gezi Park Protests is creation of neoliberal restructuring policies to promise the wealth of Turkey at the expense of deepening the social contradictions since 2000s. In the words of Althusser, whether economy is the final one determines the upper structure, the reason of Gezi Park Protests is class conflicts deepening by these neoliberal economy policies. In this context, to analyze Gezi Park Protests in framework of continuity approach leads more comprehensive implications with more dimensional societal reality.

**Keywords:** New Social Movements, Gezi Park Protests, Break Theory, Continuity Theory

**Jel Codes:** Z0, Z1, Z13

### 1. GİRİŞ

20. yüzyılın ilkyarısından itibaren dünyada ekonomik siyasal kültürel ve sosyal yapılarda bir değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşümün etkilerinin hissedilmeye başladığı 1960'lardan itibaren, neoliberal ekonomi politikalarının dayattığı üretim sürecinin esnekleşmesi, aynı zamanda siyasal, kültürel ve sosyal yapıları da değişime uğratmıştır. Küreselleşme kavramı altında bir araya getirilen bu yapı değişimleri beraberinde siyasal iktidar ilişkilerini ve ona muhalefet etme biçimlerinin de değişmesine yol açmıştır. Dolayısıyla küreselleşme, toplumsal hareketlerin ortaya çıkış nedenlerinde farklılık yarattığı gibi toplumsal harekete katılan bireylerin niteliklerini, eylemselliklerini ve amaçlarını da değişime uğratmıştır. Kimlik kavramının üzerinde duran, yeni orta sınıfların etkin olduğu, iktidarı amaçlamayan, katılımcılar anlamında heterojen özellikler taşıyan, kültür alanında varoluşunu anlamlandıran ve sürdüren, yatay bir örgütlenmeye sahip Yeni toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır.

27 Mayıs 2013 akşamı “Taksim Meydanı’nı Yayalaştırma Projesini” protesto etmek amacıyla küçük bir çevreci grup tarafından başlatılan gezi parkı eylemi, kısa sürede tüm Türkiye’ye yayılan protesto gösterilerinin fitilini ateşlemiştir. Milyonlarca insanı tüm Türkiye’de sokağa döken bu hareket, sadece bu coğrafya ile sınırlı kalmamış, yankıları küresel düzeye yayılan bir halk protestosuna da dönüşmüştür. Türk siyasi tarihinin en önemli toplumsal hareketlerinden biri olarak kabul edilen “Gezi Parkı Direnişi”, kısa zamanda ulusal ve uluslar arası sosyal bilimler dünyasından hak ettiği ilgiyi görmüş, yeni toplumsal hareketler bağlamında mevcut düzenin hangi ögesine ve öğelerine karşı bir muhalefet olduğu tartışılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada, yeni toplumsal hareketleri inceleyen teorilerden süreklilik/siyasal versiyon ve kopuş/kültürel versiyon argümanları doğrultusunda Gezi Parkı Direnişi’nin eski sınıf karakterli hareketlerden tam bir kopuş yaşayıp yaşamadığı veya bu hareketlerle süreklilik gösterip göstermediği tartışılmaya çalışılacaktır.

## 2. TOPLUMSAL HAREKETLERDEKİ DÖNÜŞÜM VE YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER

1960’ların sonları işçi sınıfı hareketinin toplumsal bir hareket olarak ivme kaybettiği, yeni tip hareketlerin ortaya çıkmaya başladığı yıllar olarak bilinir. 1968 gençlik hareketinin etkisi, siyasal olanın genişlemesine ve kültürel pratiklerle tanınma taleplerinin yükselmesine sebebiyet vermiştir. Toplumsal hareketlerin sadece sınıf mücadelesi içinde değil, başlı başına dönüştürücü bir güç olarak yeniden ele alınmasını sağlamıştır. (Demir ve Yıldızcı, 2014) ABD’ de ve başka ülkelerde 1968 çatışmalarına verilen tepkiler, işçiler ve diğer sömürüldüğü düşünülen kesimler adına yürütülen “eski” toplumsal hareketlerin miadını doldurduğunun göstergeleri olarak kabul edilmiştir. Bu yeni toplumsal hareketler, özerklik, kendini ifade etme ve endüstri sonrası toplumun eleştirisine yönelmiştir. (Tilly, 2008: 116).

Yeni toplumsal hareketler, toplumsal yapının farklı katmanlarındaki çelişki ve çatışmalar üzerinde hareket eden, o alanların sorun, çözüm ve taleplerini öne çıkaran sosyal-muhalef hareketleri tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır (Kaderoğlu Bulut, 2014: 49). Kuram çerçevesinde, ‘yeni’ olarak değerlendirilen 1960 sonrası hareketlerin, ekonomik ve kurumsal siyaset kaynaklı sorunlar yerine eşitlik, farklılık katılım ve kimlik inşasına ilişkin meselelere odaklandığı savunulmaktadır. Bu yaklaşıma göre, sınıf temeline dayalı, eski, başka bir deyişle geleneksel toplumsal hareketler kurulu düzenin parçası olmuş, buna karşıt olarak yeni toplumsal hareketler, sanayi sonrası toplum olarak betimlenen yeni toplumsal koşulların etkilediği yeni bir siyaset biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Eski sosyal hareketlere karşı yeni toplumsal hareketler birey ve devlet arasındaki yeni toplumsal çatışmalardan besleniyor denilebilir (Sayımer, 2014: 100). Bu dönemde toplumsal sınıfların değişimi, sınıfa dayalı çözümlerinin yetersiz kalması, kimliğe dayalı yaklaşımların yoğunluk kazanması ve toplumda yaşanan sorunların farklılaşması sonucunda eskiden var olmayan yeni hareketler ortaya çıkmıştır. Bu dönüşüme koşut olarak toplumsal hareketlerin açıklanmasında da yenilikler olmuştur. Yeni toplumsal hareketler kavramı bu dönüşümün bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda yeni orta sınıfın katıldığı, niteliksel olarak kimliklerin dışı vurumunu önemseyen, iktidarı hedeflemeyen ve kültürel alanda gerçekleşen yeni hareketler hızla artmış ve yaygınlaşmıştır (Topal Demiroğlu,2014: 134).

Yeni toplumsal hareketleri, ‘yeni’ yapan şey tartışmalıdır. Burada ‘yeni’yi anlamlandırmak için dikkat edilmesi gereken nokta ‘eski’ hareketlerdir. Çünkü neredeyse alandaki tüm düşünürler tarafından, yeni hareketlerin tanımlanmasını sağlayan temel çıkış noktası bu eski hareketlerdir. Eski toplumsal hareketler, grup olarak hareket eden, sınıf temelli bir yapı sergileyen, örgütlü, belli ideolojiler etrafında organize olan, devrim ve iktidar mücadelesi veren hareketlerdir. Hareket liderler öncülüğünde gerçekleşir. Dolayısıyla bu

hareketler içinde liderler, komutanlar ve başkanlar ayrıcalıklı bir konuma sahiptirler (Kaderoğlu Bulut, 2014: 51).

Yeni toplumsal hareketlerin, “yeni” olarak tanımlanmasının en önemli özelliği söz konusu hareketlerin geleneksel kitle hareketlerine kıyasla farklılaşmış, daha parçalı ve özel konular eksenindeki meselelere odaklanmalarındır (Sayımer, 2014: 100). Bu hareketlerin ‘yeni’ olarak tanımlanmasının sebebi, bilinen klasik işçi hareketlerinin ortaya çıkış ve örgütlenme biçimlerinden ayrılmak istenmesinde yatmaktadır. Bu nedenle ‘yeni’ kavramı, sadece kronolojik bir sıralamaya değil, aynı zamanda ‘eski’ sınıf temelli ve çıkar gruplarına dayalı hareketlerden bir farklılığa işaret etmektedir (Coşkun, 2007: 107).

Değişen toplumsal yapılar ve buna bağlı olarak gelişen analiz mekanizmalarının dönüşümünde kendini hissettiren bu ayırım, eski-yeni karşıtlığından yola çıkılarak yeni hareketlerin ‘sınıf’ın ve temel sınıfsal çelişkilerin dışında bir yerde konumlandığını öne sürmektedir. Burada, toplumsal hareketlerin, sınıfı yer aldığı merkezi konumundan düşürerek siyasal olanı giderek daha fazla oranda dışladığı vurgulanmaktadır. Ama bu konudaki vurguların yönü ve içeriği önemli farklılıklar barındırmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerin sınıfla olan ilişkisinin yeniden tanımlanması ve gözden geçirmesi gerektiği konusunda önemli ölçüde anlaşılan bu farklı görüşler, söz konusu durumun gerçekleştiği yeni toplumsal yapıya ve yeni ilişkilere dair analizleriyle birbirlerinden ayrılmaktadır. Bu görüşler, yeni hareketler ile toplumsal mücadele arasında kurulan ilişkinin niteliğine dair fikirleriyle de birbirlerine oldukça zıt konumlarda bulunmaktadır. Ana akım kuramcılar, işçi sınıfının sahip olduğu merkeziliğini kaybettiğini, sınıfsal çatışmaların artık geçerlilik göstermediğini iddia etmektedirler. Buna karşın eleştirel kuramcılar ise, bu sorunu farklılaşan sınıfsal bağlamlar ve sınıfın değişen yapısı üzerinden analiz etmeye çalışmaktadırlar. Bundan sebeple birbirlerinden farklı paradigmanın temsilcileri benzer tespitlerde anlaşılarken, bu tespitleri yerleştirdikleri toplumsal-politik çözümleme çerçeveleri konusunda ayrışmaktadırlar (Kaderoğlu Bulut , 2014:51).

Yeni Toplumsal Hareketler post-modern dünyanın çoğu özelliğini barındırır. Postmodernizmin yarattığı kültürel çoğulculuk tüm toplumsal hareketlerin kendi taleplerini özgürce seslendirmesine ve örgütlemesine izin vermektedir. (Nedret, 2008:380) Çoğulcu olması, merkezsiz olması, kendi tarihsel gelişimi içinde değerlendirilmesi gibi özellikler, post-modernizm ile yeni toplumsal hareketlerde paralel bir şekilde ilerler

Yeni toplumsal hareketlerin kimliğe yaptığı vurgu radikal demokrasi kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Küreselleşen dünyada yeni sağ anlayışa tepki olarak gelişen Radikal Demokrasi Kuramı, aslında eski ve yeni hareketlerin farkının sol bir bakış açısıyla öz eleştiri yaparak ortaya çıkmış halidir. Laclau ve Mouffe radikal demokrasi kavramını ilk kullananlardır. Bu kavram kimliği ve yeni toplumsal hareketleri merkez alır. Bu bağlamda Laclau ve Mouffe ilk olarak, işçi sınıfının Marksist kuram içindeki esas aktör olmasını eleştirerek, anonim özneler yerine tekil öznelerin varlığını savunurlar. Radikal demokrasi kuramcıları “sınıf” kimliğinin “ayrıcalıklı” konumu yerine toplumsal kimlikler arasında “eşdeğerlik zinciri” kurulması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu gerekliliğin getirdiği ise çoğulculuğu temel alan liberal demokrasinin temel savlarının öğrenilmesi ve solun, “hasmane” bir tutum geliştirdiği liberal demokrasinin güçlü yönlerinin de fark edilmesidir. (Üstüner, 2007:317) Bu bağlamda yeni toplumsal hareketler, düşünceler ve değerler çoğulluğu sergiler; pragmatik yönelimler ile birlikte katılımcıların karar alma mekanizmalarına katılımını genişletecek olan kurumsal reformları hedefler. Gündelik yaşamın demokratikleşme dinamiğine ve siyasal boyutlar karşısında toplumsal yaşamın sivil toplum boyutunun genişlemesine işaret eder (Coşkun, 2006:73).

### 3. SÜREKLİLİK VE KOPUŞ TEORİLERİ

Değişen toplumsal yapılar ve buna paralel gelişen analiz mekanizmalarının dönüşümü yeni hareketlerin ‘sınıf’ın ve temel sınıfsal çelişkilerin dışında bir yerde konumlandığı iddiasını beslemektedir. Burada, toplumsal hareketlerin, sınıfı merkezden ederek siyasal olanı giderek daha fazla oranda dışladığı ve sivil toplumu hareketlendirdiği vurgusu yapılmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerin sahip olduğu bu özellik, yeni hareketlerin pek çok düşünür tarafından çeşitli biçimlerde ele alınması ile konuya dair oldukça farklı değerlendirmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum, söz konusu yaklaşımları herhangi bir çerçeveye oturtmayı da güçleştirmiştir. Bu zorluğu büyük ölçüde aşan ve oldukça anlamlı bir değerlendirme çerçevesi sunan belli başlı iki sınıflandırmadan bahsedilmektedir. Bunlar yeni toplumsal hareket tartışmalarını, “süreklilik-kopuş teorileri” ve “kültürel-siyasal versiyonlar” bağlamında ele alan sınıflandırmalardır (Kaderoğlu Bulut, 2014: 51-52). Buechler yeni toplumsal hareketlere ilişkin yaptığı sınıflamayı “kültürel” ve “siyasal” versiyonlar olarak ikiye ayırmıştır. Gülnur Savran ise, kültürel ve siyasal versiyonları sırasıyla “kopuş” ve “süreklilik” tezleri olarak sınıflandırmıştır.

Buna göre, “kültürel versiyon, geçmişteki ve şimdiki toplumsal hareket biçimleri arasında daha radikal bir kopma olduğunu iddia eder. Kültürel versiyon teorisi, söz konusu kopuşun nedenlerini sistemin temel zemini olarak sınıfsal çelişki, çatışma ve taleplerle değil, bunlardan bağımsız kurgulanmış bir kültürel alan/kimlikler çatışması üzerinden okumaya çalışır. Toplumsal bütünlüğü, siyasal versiyonun tersine, kültürel koşullarla özdeşleştirerek, iktidar ve direnmenin merkezlesmiş doğasını vurgular. Yeni toplumsal hareketlerin toplumsal temelini sınıfla değil, farklı değerler ve ideolojilerle özdeşleştirir. Bu nedenle kültürel versiyon, gündelik yaşama, sivil topluma, devlet ve sivil toplum arasında özgür alanların yaratılmasına odaklanır (Buechler, 2000: 48-51).

Kültürel versiyonun toplumu ve toplumsal ilişkileri üretim ilişkilerinden yalıtılmış bir biçimde ele alması yeni toplumsal hareketleri eski hareketlerden ve mücadele tarzından koparmaktadır. Bu kopuş, modern toplumla post-modern toplum arasında; sınıfsal olarak çelişkili bir toplumsal sistemle sınıf çatışmalarının bittiği bir yeni toplum arasında; maddi değerlerle postmateryal değerler arasında yaşanmaktadır. Sistem karşıtı mücadele alanları artık siyasal alanda sınıf içerikli değil, kültürel boyutta ve farklı kimlikler üzerinden cereyan etmektedir. Bu nedenle Kopuş yaklaşımıyla birlikte yeni toplumsal hareketler, sınıf temelli politikaya alternatif olarak ortaya çıkmaktadır (Kaderoğlu Bulut, 2014: 52).

Touraine, endüstriyel kapitalizmin eski formunu yerini kademeli olarak yeni post endüstriyel programlanmış topluma bıraktığını düşünür. Ona göre, farklı biçimde sınıfsal ilişkilere ve sınıfsal çatışmalara dayanan bu yeni toplumsal hareketlerin ana karakterini oluşturan sınıf çatışması, sosyo-ekonomik olmaktan ziyade sosyo-kültürel bir çatışmadır. Touraine, programlanmış toplumda yeni toplumsal hareketleri "özne" konumuna yerleştirir ve bu hareketleri yeni tarihsel edimciler olarak görür. Çünkü mücadelelerde işçi hareketi "devrimci özne" konumunu kaybetmiş, yerine, kültürel malların üretimine ve bu üretimin amaçlarına odaklanan yeni çatışma zeminlerinin yarattığı yeni toplumsal hareketler geçmiştir, bu nedenle toplumsal sınıf kavramının yerini toplumsal hareket kavramı almaktadır (Touraine, 1995: 274-282).

Yeni toplumsal hareketleri hem sistem hem de günlük yaşam düzeyinde ele alan Cohen ve Arato ise hareketlerin kimlik inşası rolünü benimserler ancak bu sürecin hem sivil hem de politik alanda güç mücadelesi gerektirdiğini de vurgularlar (Kartal ve Kümbetoğlu, 2014:71). Benzer bir biçimde Melucci de dünyanın kültürel ve simgesel olarak algılandığı bir dönemde, üretim ve tüketim süreçlerinin temel hedefinin insan eyleminin kültürel boyutu



olduğunu söylemektedir (Coşkun,2006:71). Melucci yeni toplumsal hareketlerin değişik gruplarla mücadeleler yoluyla kolektif kimliğin inşa edildiği toplumsal ilişkiler ağı olduğunu belirtir. Bu ağ içinde bir hareketin bireylere değişik üyelikler roller ve deneyimler arasında parçalanmış kimlikleri yeniden inşa etmek için bir dayanak noktası sağladığının da altını çizmektedir. Melucci özellikle kolektif eylemlerin siyasal reformların yaşanmasına örgütsel kültürün değişmesine ve toplumsal pratiklerin yeniden tanımlanmasına neden olduğuna dikkat çekmektedir (Sayımer, 2014:102 ).

Yeni toplumsal hareketlerin, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen "yeni hegemonik formasyon"a karşılık olarak yükseldiğini söyleyen "Laclau ve Mouffe'a göre, bu süreç üç gelişim aşaması izler: Birincisi, ekonomik düzeyde "yaygın birikim rejiminden yoğun birikim rejimine geçiş" ile birlikte ortaya çıkan toplumsal ilişkilerin metalaşması olgusudur. Kapitalist üretim ilişkilerinde işleyen mantığın tüm toplumsal ilişkilere yayılması bu birikim rejiminin temelini oluşturur. Sürecin ikinci aşaması, refah devletinin müdahaleci karakterinin bizzat kendisidir. Toplumsal ilişkilerin metalaşmış olması nedeniyle devletin geniş alanlara müdahalesi, bürokratikleşmenin de sürekli büyümesine neden olmuştur. Bürokrasinin bu ölçüde büyümesi ise bürokratik biçime karşı yeni çatışma biçimlerinin doğmasına yol açmıştır (1992: 198-199). Bu sürecin üçüncü ve son unsuru, kitle iletişim araçlarının gelişmesidir. Kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte homojenleştirici bir içeriğe sahip olan kitle kültürü ortaya çıkmış ve bu da yeni tabiyet biçimlerini yaratmıştır. Dolayısıyla Laclau ve Mouffe'a göre yeni toplumsal hareketler, toplumsal hayatın metalaşmasına, bürokratikleşmesine ve homojenleştirilmesine karşı direnişin ifadesi olarak ortaya çıkmıştır. Bu hareketlerin iktidarı ele geçirmek gibi bir amaçları olmadığını söyleyen Laclau ve Mouffe, daha çok, sivil toplumda özerklik ve eşitsizliklerin giderilmesi türünden kültürel bir takım talepleri dillendirdiğini belirtmektedirler. Bu anlamda yeni toplumsal hareketlerin, yukarıda bahsedilen yeni tabiyet biçimlerini sorguladığını ileri sürerler ve onlara yeni olma özelliğini veren şeyin de bu olduğunu iddia ederler (Laclau ve Mouffe, 1992: 196-201). Ancak tam da bu noktada Coşkun, bu hareketlerin herhangi bir ideolojiyle eklemlenme biçimlerinin büyük önem arz ettiğine dikkat çeker. Çünkü, ona göre, ancak bu eklemlenme sayesinde herhangi bir hareket, muhafazakar, otoriter, özgürlükçü, sosyalist vb. bir kimliğe bürünebilir (Coşkun, 2006: 72).

Kopuş teorileri çerçevesinde bahsedilmesi gereken bir başka kişi ise Habermas'dır. "Yaşam dünyası" ve "sistem dünyası" arasında yapmış olduğu keskin ayırmadan ve yeni toplumsal hareketlerin eski hareketlerin tersine yaşam dünyasında bir anlam kazandığını ileri sürdüğünden dolayı Habermas, kopuş teorileri içinde değerlendirilir (Coşkun,2006:72). Yeni toplumsal hareketlerin yaşam alanı ile ilgili taleplerin taşıyıcısı olduğu tezi Habermas tarafından 'yaşam alanlarının kolonileşmesi' olarak açıklanmıştır. Bu doğrultuda da Habermas, Kültürel yeniden üretim, sosyal entegrasyon ve sosyalizasyon gibi alanlarda doğan yeni çatışmaların, ekonomik dağılım problemlerinden değil, yaşam biçiminin düzenlenmesine bağlı sorunlar tarafından tetiklendiğini dile getirir. Yeni toplumsal hareketlerin refah ve ekonomik yeniden dağıtım sorunlarından çok, kültürel yeniden üretim, toplumsal bütünleşme ve sosyalizasyon üzerine odaklanmış olması Habermas'ın teorisi açısından önem taşır (Topal Demiroğlu, 2014: 5).

Savran (1992: 6), yeni toplumsal hareketlerin gerek teorik gerekse politik düzeyde Marksizm'i sorguladığına ya da Marksizm açısından bir karşı kanıt oluşturduğuna ilişkin teorilerin seksenli yıllarda yaygınlaştığını savunur. Bu teorilerden bir bölümü, işçi sınıfının Marksist teorideki ayrıcalıklı konumunun ve buna bağlı stratejik merkeziliğinin yeni toplumsal hareketler tarafından köklü bir biçimde sorgulandığını ileri sürer. Bir bölümü de artık sınıfsal kimliklerle politika arasındaki bağlantının koptuğunu, politik öznelerin sınıfsal

niteliğinin belirleyici olmadığını savunur. 1980’li yıllarla birlikte, sınıf çelişkilerinin artık toplumun temel ayrılık noktasını oluşturmadığını ve işçi sınıfının Marks’ın atfettiği sosyalist devrimin öznesi olma rolünü artık yerine getiremeyeceğini ileri süren teoriler ortaya atılır. Bu savların temelini ise, işçi hareketinin 1970’lerin sonlarından beri aldığı yenilgilerin işçi sınıfını toplumsal ve politik bir güç olarak tükettiği iddiası oluşturmaktadır (Kaderoğlu Bulut, 2014: 53)

Yeni toplumsal hareketleri anlamlandırmaya çalışan bir başka yaklaşım ise siyasal versiyon-süreklilik yaklaşımıdır. Siyasal versiyon toplumsal hareketleri kapitalizmin toplumsal bütünlüğü içerisinde ele almaktadır. Geçmişteki ile şimdiki toplum tipleri ve hareketleri arasındaki ilişkiyi, kapitalizmin geçirdiği tarihsel dönüşüm ve bununla birlikte toplumsal ilişkilerin değişen temeli bağlamında inceler, toplumsal hareketleri politik bir temele oturtur (Kaderoğlu Bulut,2014:53). Kültürel versiyonun tersine siyasal versiyon, neo-Marksist bir yaklaşımdan yola çıkarak ileri kapitalizmi toplumsal bütünlük olarak ele almakta ve yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı ile ileri kapitalizm arasında güçlü bağlar olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşım çağdaş sınıf yapısını analiz ederek yeni toplumsal hareketlerin toplumsal temelini sınıf terimleriyle tanımlamaktadır (Buechler, 2000: 50) Ortaya çıkan yeni çelişki ve antagonizmaların, emek sermaye çelişkisinin karmaşıklaşmış dolaylıları olduğunu iddia eder (Savran, 1992: 9).

Gülnur Savran “Marksizm ve ‘Yeni Toplumsal Hareketler’ Tartışması” adlı makalesinde siyasal versiyonu "süreklilik teorileri" olarak adlandırmıştır. Bu yaklaşım perspektifinden yeni toplumsal hareketleri okumaya çalışan Offe’a göre bu yeni toplumsal hareketlerin aktörlerinin yerleşik siyasal ve ekonomik kodlarla tanımlanamamaları onların tümüyle belirsiz bir tabana sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Ona göre, yeni orta sınıf, çiftçi, esnaf ve zanaatkâr gibi eski orta sınıfın unsurlarından ve doğrudan emek piyasasında yer almayan öğrencilerden, işsizlerden ve ev kadınlarından oluşmaktadır. Offe, yeni toplumsal hareketlerin dile getirdiği bireysel özgürlük, eşitlik, katılım, barış ve dayanışmacı toplumsal örgütlenme gibi değerlerin aslında burjuvazi ve işçi sınıfının ilerlemeci hareketlerinden miras alındığını belirtmektedir. Dolayısıyla bu hareketlerin "anti-modernist" veya "postmateryalist" bir özelliğe sahip olmadığını belirten Offe, yeni toplumsal hareketlerin yükselişini "hâkim" ve bazı "yeni" değerlerin çatışmasından çok, modern kültürün değerlerinin kendi içindeki iç çelişki ve tutarsızlıklarının sonucu görmektedir. (Offe, 1985: 831-836).

Wallerstein ve Balibar ise “İrk, Ulus, Sınıf” adlı eserinde yeni toplumsal hareketleri kapitalizmin içsel mantığı ile bağdaştırmaya çalışır. Kapitalizmin temel özelliklerinden biri, artı değeri arttırmak için ücretli emekle çalışanların çoğalması; diğeri ise emek gücünün değerini azaltmak amacıyla ücretli emek içinde yapısal birtakım tabakalaşmalar yaratmasıdır. Bu anlamda cinsiyetçilik, ırk ayrımcılığı gibi farklı kimliklerin talepleri kapitalizmin lehine olarak tabakalaşmış ve farklılaşmış bir ücretli emek yaratır. Dolayısıyla kapitalizm, bir taraftan bütün insanların ücretli emeğe katılımını sağlarken diğer taraftan emek gücü arasında ırkçı, cinsiyetçi vb. ayrımlar üreterek işçi sınıfının kendini bir bütünlük olarak kurgulamasını zorlaştırır (1993: 47-49). Williams da kapitalist sistemin kendini yeniden üretiminde sınıf olgusunu parçalayıcı dinamiğine işaret ederek, barış hareketi, ekoloji hareketi, kadın hareketleri, insan hakları savunucuları, üçüncü dünya ile dayanışma, kültürel yoksulluk ve bozulmaya karşı kampanyalar gibi hareketlerin hepsinin yanlış bir biçimde “sınıf politikasının ötesine geçmek” biçiminde yorumlandığını söyler. Ancak Williams “2000’e doğru” adlı eserinde bu mücadelelerin hepsinin bizi tekrar sınıflar sistemine götürdüğünü savunmaktadır. (1989: 167).

Kısaca özetlemek gerekirse, yeni toplumsal hareketlere ilişkin yaklaşımlardan kopuş teorileri, 20. yüzyılın ortalarından bu yana toplumsal yapıda ortaya çıkan dönüşümlerin, ya bu

yapının kendisinde ya da politika düzleminde bir kopuşa yol açtığı tezine dayanır. Kopuş teorilerinin karşısında yer alan süreklilik teorileri ise, söz konusu bu değişikliklerin “kapitalizmin kendi dinamiklerinin sonucu” olduğunu, dolayısıyla yaşanan bu yeni dönemin bir kopuş değil, “kapitalizmin bir evresi olduğu”nu savunur. Bu noktadan hareketle kültürel versiyonlar veya kopuş teorileri, yeni hareketlerin, sınıf temelli siyasetin bittiği bir toplumsal düzende işçi sınıfı hareketlerinin yerini aldığını iddia etmektedir. Siyasal versiyon veya süreklilik tezleri ise, yeni hareketleri ele alırken sınıf çatışmaları üzerinde şekillenen bir mücadele tarzı olduğu iddiasını taşır (Kaderoğlu Bulut, 2014: 53).

#### 4. GEZİ PARKI DİRENİŞİ NASIL BAŞLADI, NASIL GELİŞTİ?

Yeni toplumsal hareketler bağlamında ulusal ve uluslararası yazında oldukça ilgi gören, Türk siyasi tarihinin son dönmedeki en büyük toplumsal hareketlerinden biri olan Gezi Parkı Direnişi, çevreci grupların aslında birkaç yıl önce başlayan ve sessizce sürmekte olan gezi parkını korumaya yönelik çabalarının, 31 Mayıs günü kitleleşerek bir direnişe dönüşmesidir. Haziran’ın ilk günlerinde aldığı şekil itibariyle Gezi Parkı eylemleri, çevreci değerler merkezinde gelişmiş, en azından başlangıçta ağırlıklı olarak gençlerin oluşturduğu ancak çok farklı toplumsal kesimlerin de farklı saiklerle katıldığı, yeni bir toplumsal hareket” biçimine evrilmiştir. Gezi Parkı Direnişi, tüm Türkiye’ye yayılmış, milyonlarca insanın sokaklara çıktığı, on binlerce insanın doğrudan katıldığı, polisle çatışmaya girdiği, sayısız miting ve gösterileri, işgalleri kapsayan, ayrıca küresel yankıları da olan bir toplumsal harekettir. (Kaptanoğlu, 2013:1).

Gezi Parkı olaylarının başlangıcı, 27 Mayıs 2013 akşamı Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi’ni protesto etmek amacıyla Gezi Parkı’nda yaklaşık 50 göstericinin toplanmasına dayanır. Park çevresinde bir inşaat firması tarafından yapılan çalışmaların kanunsuz olduğunu savunan grup, işçilerin çalışmasını engelledikten sonra iş makinalarının tekrar çalışmaması için Gezi Parkı’nda nöbet tutma kararını almıştır. 28 Mayıs gecesinden itibaren Gezi Parkı’nda nöbet tutan grup, sadece Yayalaştırma Projesi’ne değil, aynı zamanda İstanbul’un Beyoğlu başta olmak üzere farklı bölgelerinde gözlemlenen kentsel dönüşüm pratiklerine tepki duyduklarını ifade etmiştir. Nöbet kararından sonra eylemcileri ulusal kamuoyunun gündemine sokan kritik gelişme, 29 Mayıs sabahı zabıta ekiplerinin, çalışmaların devam edebilmesi amacıyla göstericileri Gezi Parkı’ndan çıkarmaya çalışmasıyla yaşanmıştır. Eylemcileri gezi parkından uzaklaştırmak amacı ile eylemcilerin konakladığı çadırların, bazı zabıta görevlileri tarafından ateşe verilmesi kısa sürede sosyal medyada yankı bulmuştur. Zabıta ekiplerinin müdahalesi bazı siyaset adamlarını da harekete geçirmiştir. BDP İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya Önder, çadırların yakılmasından sonra çalışmalarına tekrar başlayan inşaat ekiplerine ait iş makinalarının önüne geçerek yayalaştırma çalışmalarını yeniden durdurmuştur. Gün içerisinde Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilleri de Gezi Parkı’na gelerek göstericilere destek vermiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Kadir Topbaş’ın, Gezi Parkı’nın yerine bir alışveriş merkezi yapılacağı iddiasını yalanlayan, çalışmaların Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi kapsamında gerçekleştiğini açıklayan beyanı da göstericileri teskin etmemiştir. Güvenlik güçleri ve göstericiler arasında 29 Mayıs gününden itibaren yaşanan çatışmalar, 31 Mayıs akşamı zirveye çıkmıştır. Bu tarihten itibaren güvenlik güçleri ve hükümet yetkililerinin Gezi Parkı olaylarına yönelik tutumunda da hızlı bir sertleşme yaşanmıştır. Olayların ilk günlerinde güvenlik güçlerinin gösterileri sonlandırmakta yetersiz kalması ve sokak şiddetinin ülke genelinde yaygınlaşması, hükümetin eylemlere basit bir asayiş sorunu olarak yaklaşmasını engellemiştir( Ete ve Taştan, 2013, s:21-29) .

Sokak gösterilerinin şiddet olayları ve yoğun çatışmalara sahne olması, eylemcilerin hedefinde yer alan AK Parti hükümeti tarafından sert tepkiyle karşılanmıştır. Çatışmaların



devam ettiği 1 Haziran günü İlim Yayma Cemiyeti Genel Kurulu'nda<sup>1</sup> Gezi Parkı olaylarını değerlendiren Başbakan Erdoğan, gösterilerin AK parti hükümetini yıkmaya yönelik ideolojik ve siyasi bir hamle olduğunu ifade etmiştir. Ana muhalefet partisinin 2 Haziran günü Kadıköy Meydanı'nda yapacağı mitingi iptal ederek, partilileri Taksim Meydanı'na çağırması da hükümetin gösterilere karşı tavır almasını etkilemiştir. Başbakan Erdoğan'ın yurtdışı seyahatinde olduğu 3-7 Haziran 2013 tarihlerinde Hükümet göstericileri doğrudan muhatap olarak diyalog arayışında bulunmuş, 5 Haziran günü Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, Taksim Dayanışması Platformu temsilcisi bir grup ile bir araya gelerek göstericilerin taleplerini dinlemiştir. Temsilciler, Gezi Parkı'nın, park olarak kalması gerektiğini, gösterilerde orantısız güç kullanılmasından mesul tutulan bazı emniyet müdürleri ve sorumluların görevden alınmalarını, gaz bombası ve benzeri materyallerin kullanılmasının yasaklanmasını, gözüaltına alınanların serbest bırakılmasını ve haklarında hiçbir soruşturma açılmamasını ve 1 Mayıs alanı olan Taksim ve Kızılay başta olmak üzere Türkiye'deki tüm meydanlarda, kamusal alanlarda toplantı, gösteri, eylem yasaklarına ve fiili engellemelere son verilmesini talep etmişlerdir. Hükümet ile yapılan bu görüşmenin ardından, yaptığı açıklamalar ile olayların büyümesine neden olduğu eleştirilerine maruz kalan Başbakan Erdoğan, 12 Haziran'da eylemci temsilcilerini kabul ederek yaklaşık beş saat süren bir toplantı yapmıştır. Görüşmenin ardından yapılan açıklamada Başbakan Erdoğan'ın referandum yapılması teklifini gündeme getirdiği beyan edilmiş, hükümetin yargı kararlarına saygılı olduğu; öte yandan yayalaştırma projesinin yargı onayı alması durumunda dahi Gezi Parkı ile ilgili çalışmanın halka sorulacağı ifade edilmiştir ( Ete ve Taştan, 2013, s:21-29).

5 Haziran sonrasında yetkililerin attığı bu adımlar, Gezi Parkı olaylarının başlangıcından itibaren diyalog kanallarını açık tutmamak ve göstericilerin taleplerine kulak tıkamakla itham edilen AK Parti hükümetine ilişkin algıyı değiştirmiştir. Bu süreçte gösterici temsilcilerinin hükümet tarafından atılan adımları karşılıksız bıraktıkları ve uzlaşmaz bir tavırla hareket ettikleri algısı güçlenmiştir. Bu durum, 11 Haziran günü temelleri atılan Gezi Parkı müdahalesinin meşrulaştırılmasını kolaylaştırdığı gibi hareketin toplumun genelinden destek almasını da önlemiştir. Gezi Parkı eylemlerinin kendisine ve partisine karşı yapıldığını, eylemcilerin çevrecilikle hiçbir ilgisinin olmadığına ilişkin Erdoğan'ın beyanatları, Ak Partili seçmeni, sert eleştirilere maruz kalan liderlerinin yanında olduklarını göstermeye sevk etmiştir. Bu süreçte Erdoğan, partinin rakiplerine karşı güç gösterisi yapmasını sağlayacak olan bir dizi mitingin startını vermiştir. "Milli İradeye Saygı" adı verilen mitingler, bir yandan uluslararası kamuoyuna AK Parti'nin toplum nezdindeki popülerliğini hatırlatırken bir yandan da ülke içindeki muhalefet odaklarına hükümetin kolay kolay devrilmeyeceğini göstermiştir. Bu mitingler aracılığıyla Başbakan Erdoğan, kendisine yönelik halk desteğini test etmiş ve Gezi Parkı olayları sırasında ortaya çıkan bazı algıları yanlışlama imkânını da bulmuştur ( Ete ve Taştan, 2013, s:21-29).

Gösterilerin kitleleşerek farklı önceliklere sahip kesimleri bir araya getirmesi, protesto hareketinin hedeflerini de daha kapsamlı bir hale getirmiştir. Eylemlerde yaşanan hızlı dönüşüm, hükümet yetkililerinin olaylara yaklaşımı üzerinde de dönüştürücü etki yapmıştır. Güvenlik kuvvetlerinin 15 Haziran 2013 akşamı Gezi Parkı'nda yaklaşık iki haftadır kesintisiz devam eden gösterilere müdahale ederek park alanını boşaltması, Gezi Parkı eylemleri açısından bir kırılma anı olarak değerlendirilmelidir. Ülke genelinde devam eden gösterilerin sembolik merkezi konumunda bulunan Gezi Parkı'nın 'kaybedilmesi' ile birlikte, toplumsal muhalefet hareketinin destek kaybetmeye başladığı ve hedeflerini revize

---

<sup>1</sup> İlim yayma Cemiyeti, 1951 tarihinde ilk imam hatip okulunu açan, daha sonra 100'ü aşan imam hatip lisesini eğitim ve öğretim hayatına kazandıran; bakanlar kurulu kararı ile kamu yararına faaliyet gösteren dernek statüsünü kazanmış bir dernektir. Cemiyet bünyesinde 129 öğrenci yurdu ve 151 şubesi bulunmaktadır.

etmek durumunda kaldığı söylenebilir. Sokak muhalefeti ile hedeflerine ulaşamayan eylemciler, bu tarihten itibaren kısmen yeni kanallara yönelmiş; şiddet olaylarından uzaklaşarak mahalle toplantıları ve bağımsız seçim kampanyaları gibi barışçıl arayışlar ortaya koymuştur. 15 Haziran sonrasında yaşanan gelişmeler, eylemlerin dönüşümüne paralel olarak kamuoyunun olaylara yönelik ilgisinin de zayıfladığını ortaya koymaktadır. Gezi Parkı'nın 15 Haziran akşamı polis ekipleri tarafından kontrol altına alınması sonrasında, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, güvenlik kuvvetleri tarafından giriş-çıkışların kontrol edildiği park alanında hummalı bir ağaçlandırma ve çevre düzenleme çalışmasına başlamıştır ( Ete ve Taştan, 2013, s:21-29).

KONDA Araştırma ve Danışmanlık Şirketinin verilerine bakıldığında, Gezi Parkı eylemlerine katılan göstericilerin, cinsiyet dağılımının Türkiye'deki nüfusun cinsiyet dağılımından çok farklı olmayarak % 50,8 kadın ve %49,2 erkek olduğu görülür. Eylemcilerin %30'unu 21-30 yaş arasında olup herhangi bir işte çalışan kişiler oluşturmaktadır. Gezi Park'ına katılanların çoğunluğunu 30 yaş altı bireyler oluşturur ancak bu fazla detay barındırmayan bir genellemedir ve parka gelen gençliğin niteliği hakkında bilgi içermemektedir. Bu bağlamda araştırma, "Parka gelen gençlerin büyük çoğunluğunu lise öğrencileri ya da üniversitenin ilk yıllarındaki insanlar değil, üniversitenin son yıllarında, mezun veya iş hayatına nispeten yeni atılmış insanlar oluşturmuş olmalıdır" sonucuna ulaşmıştır. Araştırma, Türkiye'nin onda birinin, Gezi Parkı'ndakilerin ise yarısının üniversite mezununu olduğunu söylemiştir. İş durumuna bakılırsa, öğrencilerin Türkiye geneline oranla çok daha fazla, emeklilerin ve ev kadınlarının ise çok daha az temsil edildiğini görülür. KONDA verilerine göre çalışanların sırasıyla Türkiye ve İstanbul nüfusları içindeki dağılımları % 40,8 ve % 40,3 iken, parka gelenlerin yarısından biraz fazlası (%51,8) çalıştığını belirtmiş. Yine benzer şekilde serbest meslek sahipleri (bu gruba doktorlar ve mimarlar da dâhil), Türkiye ortalamasına göre parkta fazla temsil bulmuştur. Yine çalışan grup açısından, işçilerin Türkiye toplumunun %15'ini ve İstanbul'da yaşayanların %11'ini teşkil etseler de, parktaki işçi kesiminin oranın %6 olduğu tespit edilmiştir (Konda Gezi Raporu, 2014: 5-11).

## **5. GEZİ DİRENİŞİNE FARKLI YAKLAŞIMLAR: SÜREKLİLİK - KOPUŞ TEORİLERİ**

1960'ların sonlarında başlayan ve sonrasında çeşitli biçimlerde devamlılık arz eden hareketlerin eski sınıf ya da ulus temelli hareketlerden farklı niteliklere sahip olup olmadığı savı akademik çevrelere geniş bir tartışma olanağı sunmuştur. Yukarıda da bahsedildiği üzere, bu yeni toplumsal hareketleri okuma açısından en anlamlı tartışma bu yeni toplumsal muhalefet biçimlerinin eski toplumsal muhalefet biçimlerinden bir kopuşu mu sergilediği ya da aksine eski toplumsal muhalefet biçimleri ile arasında bir devamlılık ilişkisi mi olduğu konusunda yoğunlaşır. Kültürel versiyon/ Kopuş teorisi, yeni toplumsal hareketleri, siyasal versiyonun tersine, semiyotik ya da kültürel koşullarla özdeşleştirir; geçmişteki ve şimdiki toplumsal tipler ve hareket biçimleri arasında daha radikal bir kopma varsayar. Yeni toplumsal hareketlerin temelini sınıfla değil, hareketi tanımlayan değerler ve ideolojilerle özdeşleştirir.

Askeri vesayet sonrası yeni Türkiye'nin ilk ve en etkili eylemi olarak nitelendirilen Gezi parkı direnişini yeni toplumsal hareketler bağlamında okumaya çalışan bazı sosyal bilimciler gezi direnişini sınıfsal ve siyasi içerikten çok, kültür ve kimlik temelli analiz etmeyi tercih etmişlerdir. Gezi direnişinde Marksizm'in bir kez daha yanıldığını iddia edenler, "yenilik" iddiasının temelinde modern dönemin kapandığı, yerini postmodern döneme ve onun hareketlerine bıraktığı fikrini savunmaktadırlar. Dolayısıyla Gezi Parkı Direnişini kopuş teorisi bağlamında ele alan sosyal bilimciler, Gezi eylemlerini "alışıldık olmayan"

özellikleriyle postmodern dönemin toplumsal hareketi olarak ifade etmektedirler. Hükümetin neoliberal ve muhafazakâr bir tutumla, halk hareketini uluslararası komploya indirgeyen yaklaşımı bir kenara koyulduğunda; Gezi Parkı Direnişi'nin postmodern dönemin kültür, yaşam tarzı, çevre gibi reformcu/somut taleplere odaklanan bir hareket olduğu görüşü liberal, sol, sosyal demokrat ve akademik çevrelerde egemendir.

Kaptanoğlu, Wall Street'i işgal et' hareketi veya daha genel anlamda feminist, çevreci, savaş karşıtı, etnik, radikal dinci vb. kimliklere dayalı toplumsal hareketler gibi Gezi Direnişini de sınıf temelli bir bakışla yorumlayabilmenin çok da mümkün olmadığını iddia eder (Kaptanoğlu, 2013: 3). Gezi Parkı direnişini yeni nesil toplumsal mücadelenin bir örneği olarak değerlendiren Yıldırım, daha fazla demokrasi, bireylerin kendi sözlerini söyleme arzusu, küresel çapta yükselen arayışların artık yerel meseleleri küresel olandan bağımsız düşünülmesini olanaksız kıldığını belirtir. Ona göre, sıradan vatandaşın, örgütsüz kişilerin, aktivist kimliğinde olmayan gençlerin başını çektiği, çoğu zaman ne istediğini ortak bir noktada buluşturamayan ama ne istemediğini bilen Gezi Parkı Direnişçileri için öncelikli olan, siyasal iktidarın değişiminden önce yaşam tarzı ve gündelik hayattır. Yaşamsal olanın, siyasal olanın önüne geçtiği ve bu ilişki içinde yaşamsal olanın siyasallaştığı bir süreç ortaya çıkmıştır (Yıldırım, 2013).

İnsel, Gezi direnişinin tüm toplumda, farklı sınıf, dinsel, cinsel, etnik kimliklerde bir isyana yol açtığını belirtir. İnsel, başbakanın, direnişin "12 ağaç" bahanesiyle yapıldığı dillendirmesine tepki göstererek, 12 ağaç iddiasının, Gezi olaylarında iktidarın toplumsal muhalefeti itibarsızlaştırmak için sarıldığı "camide içki", "üstü çıplak erkeklerin tartaklayıp, üzerine işediği başörtülü kadın" iddialarının çok daha tehlikeli bir boyut taşıdığını ifade etmektedir. İnsel'e göre, "12 ağaç" vurgusu, Türkiye toplumunun 21. yüzyıldaki en önemli kimlik fay hattı haline hızla dönüşen Alevi sorununu besleyecek bir simgeye dönüşme potansiyelini taşımaktadır (İnsel, 2014).

Akay, Gezi Parkı Direnişi ile ilgili değerlendirmelerini "mikro politika" kavramı çerçevesinde kurgular ve siyasi partiler üzerine kurulan politikaların sonunun geldiğini ileri sürer. Ona göre, arzunun mikro politikası gereği gençler arzularını meydanlara ve sokaklara taşımışlar, bu arzularının siyasi partiler tarafından kapılmasını istememişlerdir. Bu anlamda Gezi Parkı, kolektif bir arzunun billurlaştığı yer olarak bir sembol değil, gerçek bir mücadele alanı olarak ortaya çıkmış ve direnme hareketi, arzunun bir mikro politikasına dönüşmüştür. Ona göre, Gezi direnişi, gençlerin, iktidarın ve siyasi partilerin ikili karşıtlık olarak kurduğu iktidar ve muhalefet ikiliğine karşı çıkmalarını ifade etmektedir. Akay, bu toplumsal hareketlerin İzmir'den Adana'ya, Ankara'dan Bursa'ya sadece Türkiye'nin gençliğini ve yaşlılarını değil; New York'tan Köln'e kadar dünyayı yatay bir mücadele alanının içine katan bir direnişin ifadesi olduğunu belirtir ve böylece Gezi Parkı Direnişi'nin küresel boyutuna da dikkat çeker.

Türkiye'nin önde gelen sosyal bilimcilerinden Göle, Gezi Parkı direnişini, "68 Fransız başkaldırısı", "Arap baharı", "Occupy Wallstreet", Avrupa "kızgınlar hareketi" gibi hareketlerden farklı bir niteliğe sahip olduğunu iddia eder. Göle'ye göre, diğer yeni toplumsal hareketler gibi sokağa çıkma, meydanı işgal etme, vatandaşın nöbet tutma hareketlerini içinde barındırır da hepsinden ayrılan yanı Gezi Parkı Direnişi'nin "çoğunluk demokrasisinin eleştirisi" olmasıdır. Gezi Direnişi'ni laikliğin devlet otoritesi altında dışlayıcı yorumunu benimsemeyen seküler değerlerin, yaşam biçimlerinde cisimleştiği bir gençlik hareketi" olarak değerlendiren Göle, hareketin siyasallaştırılmasına şiddetle karşı çıkmaktadır. Ona göre Gezi Parkı Direnişi siyasal partilerden bağımsız, otonom olduğu ölçüde, demokrasinin toplumsal muhayyilesini, dokusunu yenileyebilir. Ancak, kendini siyasal hareket yerine koyduğu takdirde demokrasiden uzaklaşacaktır (Göle, 2013).

Zizek, Gezi Parkı'ndaki protestoların çoklu niteliği, çok hedefliliği hakkında “protestoları birleştiren şey hiçbirinin tek meseleye indirgenememesidir” der ve aynı yerin farklı kimlikler için farklı şeyler ifade ettiğini belirtir. Gezi Parkı direnişçi kimliğine ilişkin olarak “ortak hiçbir şeyleri olmayanların ortaklığı” ifadesini kullanan Ergüden, direnişte öne çıkan “kimsenin askeri olmama” sloganına referansla, tekil aidiyetli (şirket, devlet, millet gibi) kimliklerin iflasına işaret eder. Ergüden'e göre, Gezi Parkı Direnişi'nin Occupy hareketiyle ortak noktası olarak tekli piramidal karar mekanizması yerine, çoklu düzlemsel karar mekanizmalarının belirlediği bir sürecin ön plana çıkmasıdır. Gezi direnişine katılan ayyaşlar, evsizler, feministler, LGBT aktivistleri, ekolojistler, hayvan hakları savunucuları, Marksist devrimciler, anarşistler, diğer eski ve yeni sol fraksiyonlar, partiler, taraftar grupları, illegal addedilen sol örgüler, anti-kapitalist Müslümanlar, etnik azınlıklar, ayrılıkçı örgütler direnişin çoklu kimlik yapısını ortaya koymaktadır (Çetin, 2014: 38).

Sencer Ayata da Gezi Parkı Direnişi'nin yaşam tarzı ve kültür pratikleri üzerinde durmuştur. Ayata, otoriter rejimlerde siyasi özgürlükler, haklar ve kurumların baskı altında olduğunu, bununla birlikte siyasi özgürlükleri kısıtlayan birçok otoriter rejimin kişisel özgürlüklere müdahaleden kaçındığını bireylerin özel hayatına karışılmadığını dile getirmiştir. Türkiye'de ise siyasi özgürlük kısıtlamasının yaşam tarzına yönelik çok yönlü müdahalelerle birlikte gittiğini belirten Ayata; muhafazakar, ataerkil kültürel değerler ve toplumsal ilişkilerin otoriter yönetim uygulamaları ile iç içe geçtiğini söylemektedir (Ayata, 2014: 24). Bu bağlamda Ayata, siyasi iktidarın, yalnızca hak ve özgürlükleri bastırmak, engellemekle kalmayıp kendi değerlerine uygun bir toplumsal düzen anlayışını, yaşam tarzını ve kültürel kimliği devlet gücünden de yararlanarak topluma dayatmaya çalıştığını ifade etmektedir. Ayata'ya göre, hükümetin, kişinin serbest zamanına el koyması, aileyi düzenlemeye kalkması, kimin nasıl yaşayacağını belirlemeye çalışması ise kendi hayatını yaşamak isteyen bireylerin tepkisini çekmiş, Gezi Parkı Direnişi'ni böylesine kitlesel bir eyleme dönüştüren esas itkiyi ortaya çıkarmıştır.

Kültürel versiyonun/ Kopuş teorilerinin tersine, Siyasal versiyon/Süreklilik teorileri neo-Marksist bir yaklaşımdan yola çıkarak ileri kapitalizmi toplumsal bütünlük olarak ele almaktadır. Süreklilik teorileri, yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı ile ileri kapitalizm arasında güçlü bağlar olduğunu vurgular. Bu yaklaşıma göre, sınıf temelli ve sınıf temelli olmayan hareketler arasında uygun ittifaklar ve koalisyonlar kurulabilirse, yeni toplumsal hareketler ilerici bir değişim için potansiyel oluşturabilir (Buechler, 2000: 50).

Çağdaş sınıf yapısını analiz etmeye çalışarak, ortaya çıkan yeni çelişki ve antagonizmaların, emek sermaye çelişkisinin karmaşıklaşmış dolayimleri olduğunu iddia eden bu sosyal bilimciler, Gezi Parkı Direnişi'ni bu yaklaşım açısından okuma eğilimine girmişlerdir. Fakat süreklilik teorileri açısından gezi yaklaşımını açıklamaya çalışan sosyal bilimciler arasında da tam anlamıyla bir uzlaşma yoktur. Gezi Parkı Direnişi'ne katılan gösterici grubun sınıfsal kimlikleri ve özellikle “orta sınıf” kavramı üzerindeki tartışmalar bu alandaki çalışmaların ana sorununu oluşturmaktadır.

Marx'ın kuramında kapitalist toplumlarda burjuvazi, ücretli-emekçilerden oluşan proletarya ve toprak sahiplerinden oluşan üç büyük sınıf olmasına rağmen sınıf çözümlemesi, burjuvazi ve proletarya arasındaki sınıf mücadelesine dayanır. Bu bağlamda, Marx toplumsal sınıfları, sınıf mücadelesinin ekonomi-politik temelini açıklamak için üretim araçları sahipliği, artı değer üretimi ve dağıtımını, emeğin sömürüsü ve kontrolü aracılığıyla tanımlar. ‘Kapitalist/burjuvazi’ ve ‘proletarya/işçi sınıfının dışında bir ara tabaka olarak kavramsallaştırdığı ‘küçük burjuvazi’, ‘geleneksel’ orta sınıfı oluşturur. Marx küçük burjuvazinin, kendi hesabına çalışan esnaf ve zanaatkârlar ile serbest çalışan avukat, doktor, eczacı, mühendis, muhasebeci, sanatçı ve devlet memurlarını içerdiğini söylemiştir.

Günümüzde ise orta sınıf, ticaret erbabını, dükkân ve rant sahiplerini, zanaatçıları ve köylüleri kapsar. Modern toplumlarda Marx, küçük burjuvazi ya da orta sınıfın zaman içinde zayıflayacağını ve sınıf yapısı içindeki varlığını kaybedeceğini öngörmüştür. Bir başka ifadeyle, Marx'ın kuramında orta sınıf 'eninde sonunda' kapitalist sınıf yapısındaki yerini ya kapitalistleşerek ya da proleterleşerek kaybedeceğinden dolayı yer almaz. Kısacası, Marx'ın kapitalist toplum yapısında, kuramına dâhil ettiği temel sınıflar, sadece burjuvazi ve proletaryadır(Arslan, 2012: 58-59).

Weber'in sınıf tanımlaması, sosyal statü ve saygınlık, yaşam tarzı ve yaşam pazar ilişkileri temelinde sosyal, ekonomik, politik ve kültürel boyutları içermektedir. Weber, temel toplumsal sınıfları, 'mülk sahibi' ve 'ticari erbabı sosyal sınıflar' olarak ayırırken, bu sınıfların arasındakileri 'orta sınıflar' olarak tanımlar. Weber'e göre, aynı sınıfa ait bireyler zayıf bir sınıfsal kimliği paylaşıırken, aynı statüye sahip bireyler, belli bir topluluğa ait bireyler gibi aynı yaşam tarzlarını ve tüketim alışkanlıklarını paylaşırlar. Weber, bu paylaşımın sınıf kimliğinden çok daha güçlü bir aidiyet olduğunu dile getirir. Ayrıca Weber'in orta sınıfı, ticaretle uğraşanları, küçük toprak sahibi ve topraksız köylüleri, zanaatkârları, kamu ve özel sektörde çalışan memurları, mülk sahiplerini ve ticari sınıflar için yetişmiş elemanları kapsar. Weber sınıfları mal üretimi ve edinimi ile tanımlarken, statü gruplarını belli bir yaşam tarzını isaret eden malların tüketimi ile betimler. Statü grupları piyasa ile bütünleşmiş ticaret erbabından çok mülk sahipleriyle ilişkilidir ve onlar tarafından ortaya koyulurlar. Bu gruplar, gelir ve meslekler nedeniyle zengin, fakir, eğitilmiş, eğitimsiz statü grupları olarak kendilerine özgü bir yaşam tarzı oluşturarak kendilerini diğerlerinden ayırmaktadırlar (Arslan, 2012: 60-61)

Özetle, Marx ve Weber'in sınıf çözümlenmeleri günümüzde "geleneksel" veya "eski" orta sınıf olarak adlandırılan toplumsal tabakaya denk düşmektedir. 1980'lerden itibaren tüm dünyada uygulanan neo-liberal politikalar doğrultusunda toplumsal sınıflar, yaşam tarzları, tüketim kalıpları, boş zaman alışkanlıkları ve kültürel farklar ile ilişkilendirilen pratikler ile toplumsal sınıflar açıklanmaya çalışılmıştır. Kitleli iletişim araçlarının yaşam tarzları, pratikler, alışkanlıklar ve uğraşları dünyanın her yerine yayması ile birlikte küreselleşme dünyanın her yerini toplumsal, kültürel ve ekonomik olarak etkilemektedir. Bu etkiyi dikkate alarak yapılan sınıf çözümlenmelerinin ortak özelliği, Weber'in bir statü grubu olarak adlandırdığı ve belli anlamda 'mesleğe dayalı' bir sınıflandırmayı işaret etmesidir. Bu sınıflandırmada, üst-meslek gruplarındaki genişleme ile ortaya çıkan sosyal grup, 'yeni orta sınıf' olarak adlandırılmaktadır (Arslan, 2012: 60-61).

Gezi Parkı Direnişi'ni, yeni toplumsal hareketlerin bir özelliği sayılan orta sınıfa dayanma iddiasını dillendiren sosyal bilimcilerin başında Keyder gelmektedir. Keyder'e göre, yeni orta sınıf çoğunlukla yenice ortaya çıkmış yüksek mesleki pozisyonlarda daha yüksek gelir ve sosyal statü ile çalışanları tanımlar. Yeni orta sınıf terimi, çoğunlukla yeni kapitalizmde ortaya çıkan yeni mesleklerde çalışan beyaz yakalıları, yeni küçük burjuvaziyi ve hatta çelişkili sınıf konumları ile ifade edilen kesimleri işaret etmektedir. Çağlar Keyder 'yeni' orta sınıfın, nüfus içinde oranı sürekli büyüyen bir grup olduğunu dile getirmektedir. Grubun ayırt edici özelliği ise modern toplumda oluşan işbölümünde eğitim, beceri, bilgi gerektiren işleri yapmalarıdır. Keyder, bu sınıfın daha çok bireysel özgürlük, çevre duyarlılığı, devletin baskıcılığı gibi konularda duyarlı olacağını ve oluşan işbölümünde eğitim, beceri, bilgi gerektiren işlerde potansiyelleri olduğunu dile getirmiştir. Keyder, bu sınıfların işveren olmadıklarını ama vasıfları itibarıyla vazgeçilemez bir konumda olduklarını, zihinsel emekleri karşılığında ödüllendirildiklerini ve bu minvalde daha fazla sorumluluk alıp karar verme durumunda olduklarını söylemiştir( Keyder, 2012:1).



Gezi olaylarının orta sınıfların eseri olduğunu savunan Keyder, kapitalist gelişmeye bağlı olarak nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturan orta sınıfların değiştiğini, yeni Orta Sınıf mensuplarının toplumdaki konumlarının öncelikle eğitilmiş olmalarının getirdiği statüden kaynaklandığını ifade etmektedir. Eski orta sınıf mensuplarını toplumun çoğunluğuna hâkim olan normların çok da dışında olmadığını söyleyen Keyder, günümüzdeki yeni orta sınıfların özelliğini “yatay küresel ilişkiler içinde olma” ve “kültürel tüketim alışkanlıklarını kendi benzerleriyle paylaşma” olarak açıklamaktadır. Sosyolojik konumları açısından çok farklı kesimlerin de anti-otoriterlik ve kamusal alanın korunması çerçevesinde Gezi Parkı Direnişine katıldığını söyleyen Keyder, ancak direnişin başını çeken ve esas rengini belirleyen göstericilerin özellikle de İstanbul’da varlıkları hissedilen yeni orta sınıf olduğunu dile getirmiştir. Bu nedenle, ona göre, Gezi Parkı Direnişi’ni maddi koşullara yönelik “eski” toplumsal hareketlerle benzerlik gösterdiğini düşünmek yanlıştır. Nasıl ki 1968’le birlikte Batı toplumlarında post-endüstriyel ve post-materyalist döneme ayak atıldığı söylenebiliyorsa, Gezi Parkı Direnişi için de Türkiye’nin bu eşige yaklaştığı iddia edilebilir ( Keyder, 2013).

Keyder’in “yeni orta sınıf” kavramına dayanarak Gezi parkı Direnişine ilişkin ileri sürdüğü düşüncelerine katılmayan Nuh Aslan, öncelikle Keyder’in , toplumu sınıflardan oluşan bir bütün olarak değil daha çok statü gruplarından oluşan kültürel bir bütünlük olarak tanımlayan Weber’ci terminolojiyi kullanarak Yeni Orta Sınıf’ı tanımlamasını eleştirir. Ona göre kültür sahibi kesimler sırf bu nitelikleri itibarıyla bir sınıfsal yapı oluşturmazlar. Bu kesim aslında tekil sermayeden sınıfın sermayesine geçiş süreciyle görünür hale gelen sınıfsal bir katmanı imlemektedir. Tekil sermaye yoğunlaşma ve merkezileşme sonucu hisse senetli sermayeye dönüşür. Tekil sermaye ile hisse senetli sermaye arasında pek çok fark sıralanabilmekle birlikte sınıf tartışmaları açısından özellikle kapitalistin görevlerinin artık ücretliler eliyle yapılır hale gelmesi ile ayrıştırılabilir. Böylece kapitalist sınıf Marx’ın anlattığı kupon kesici asalak bir sınıfa dönüşürken kapitalizmin erken dönemlerinde yerine getirdiği denetleme ve yönetim görevi ücretliler tarafından yerine getirilen bir işlev haline dönüşür. Ancak Marx hemen ardı sıra ekler; ‘üretim yönetimi ve denetimi görevi’ mülkiyeti doğurmaz. Tam tersi mülkiyet üretimin yönetimi ve denetimi görevinin kaynağıdır. Dolayısıyla Aslan, Keyder’in analizine temel oluşturan Yeni Orta Sınıf kavramına bu gerekçelerle itiraz ederken, aynı zamanda bu kavramın, bu kadar geniş kitleleri içermesinin zor olması nedeniyle geçersiz olduğunu da iddia eder. (Aslan, 2013:39).

Gezi Parkı Direnişi’nin sınıfsal bir karaktere sahip olduğunu iddia edenlerin başında ünlü sosyal bilimci Boratav (2013) bulunmaktadır. Boratav, olayların “orta sınıf” kavramı kullanılarak nitelenmesine Marksist terminolojiye uymadığı için itiraz etmektedir. Boratav, Gezi Parkı Direnişi’ne katılan geniş kesimlerin bazı ortak özelliklerinin olmasının, onların orta sınıf olarak kavramlaştırılmasını meşru kılmayacağını belirtir. Bu nedenle direnişte yer alan taraftar gruplarının sınıfsal kökenlerine bakmak gerektiğini ileri süren Boratav, eylemlere katılanlardan önemli bir kısmının üniversite ve lise öğrencileri olduğunu ve onlar için “orta sınıf” nitelenmesinin anlamsız olduğunu belirtir. Ona göre, eylemciler arasındaki üniversite ve lise öğrencilerinin birkaç yıl sonra potansiyel olarak işçi sınıfına veya yedek işsizler ordusuna dâhil olma olasılığı yüksektir. Öte yandan “hizmetler” sektörünün niteliksiz emek gerektiren işlerinde çalışanlar da aslında artı değer yaratan ücretli işçilerdir. Bu yüzden, bahsi geçen kesimler en geniş anlamda gerçek veya yedek emek ordusunun öğeleri olarak kendiliğinden işçi sınıfının içinde yer almaktadırlar (Boratav, 2013).

Boratav, Gezi Parkı Direnişi’nde, “orta sınıflar” bloğunun içinde sayılan hekim, avukat, danışman, mimar, mühendis, mali müşavir gibi, eğitim yoluyla edindikleri becerilerini satarak geçimlerini sağlayan bağımsız profesyonel grupların da eğitilmiş, beyaz yakalı işçi sınıfı içine dâhil edilebileceği görüşündedir. Eylemleri, “olgunlaşmış bir sınıfsal tepki

olduğunu”, “Yüksek nitelikli, eğitilmiş işçiler, yarınki sınıf yoldaşları (öğrenciler) ile birlikte, profesyonellerin de katılımıyla, kapkaççı burjuvazinin ve onunla bütünleşmiş siyasi iktidarın devâsa kentsel rantlara el koyma girişimine karşı çıkmak” olarak değerlendiren Boratav; “Her yer Taksim; her yer direniş” sloganını, işçi sınıfının tarihsel özlemi olan sınırsız, dolaysız demokrasi çağrısı olarak görmektedir. Gezi Parkı Direnişi’nde eylemciler yenilseler bile diyalektiğin “evrensel” yasasının işleyeceğine inanan Boratav, bu eylemlerin Türkiye’yi bir üst düzleme taşıyarak, sosyal mücadeleler tarihine önemli bir armağan bırakacağına inanmaktadır.

Kentte ortaklaşa paylaşılan bir toprak parçasının sermayeleşmesine karşı başlatılan Gezi Parkı Direnişi’ni “Büyük Halk Ayaklanması” olarak niteleyen bir başka sosyal bilimci Özügurlu (2013) da sürecin “sınıfsal” olduğunu iddia etmektedir. Özügurlu, bir toplumsal ilişki olarak sermayenin gündelik yaşama doğrudan ve derinlemesine nüfuz ettiği günümüz koşullarında, yaşam tarzına göndermede bulunan çoklu kod ve sembollerle yürüyen bir büyük halk ayaklanmasının “sınıf dışı” olarak nitelenmesinin mümkün olmadığını söyler. Ayrıca, Gezi Parkı Direnişi’nin adaletsizliği ve eşitsizliği meşru kılan bir anlayışa karşı ahlaki öfke patlaması olduğunu belirtir. Ona göre, kapitalizmin neoliberal evresi, profesyonel meslek gruplarının oluşturduğu ‘orta sınıfları’ meslek/emek değersizleşmesi, yeniden üretim koşullarının metalaşması gibi araçlarla yeniden proleterleştirmiştir. “Çapulcu İsyanı” olarak nitelediği sürecin 68’liler hareketi ile arasındaki benzerliklerine dikkati çeken Özügurlu, eşitlik ve özgürlüğü birbirinden ayıran liberal görüşün aksine bunların birbirinden ayrılmazlığını gösteren bu hareketin, siyasal açıdan da somut bir program ortaya koyduğu düşüncesindedir. Ona göre, kültürel aidiyetlere özgürlük ve inanç serbestisi sağlanması; halk egemenliğinin tesisi ve halk sınıflarının bağımsız bir şekilde örgütlenmesi ve son olarak, çalışma ve istihdam temelinde örgütlenme ve insanca yaşam olanaklarının sağlanması bu haziran ayaklanmasının ortaya koyduğu siyasi programın ana maddeleridir.

Liberal söyleme ciddi muhalefet eden bir başka sosyal bilimci İnal’da (2013) Gezi Parkı Direnişi’ni halk hareketi ve bir isyan olarak değerlendirir. İnal’a göre Gezi Parkı Direnişi, sosyalistlerin uzun yıllara dayanan mücadeleleri üzerine temellenmiş, sadece kültürel bir mücadele olmayıp, “siyasal ve toplumsal” boyutları olan sosyolojik bir olaydır. Gezi popülerliğe sığınarak patoloji, paternalizm ve bireycileşme ile açıklanamayacak kadar kapsamlı, sınıfları kesen, siyasal nitelikleri haiz bir halk hareketinin devrimci isyanıdır. Gezi’nin “gençlik” veya “sivil toplum” hareketi olarak değerlendirilmesinin hareketin içini boşalttığını iddia eden İnal, Gezi’nin popüler, bireyci, anti tüketimci bir hareket olmasının ötesinde doğayı, insanı, emeği sömüren politikaların sorumlusu olan kapitalistlere karşı tam bir özgürlük mücadelesi olduğunu savunur. İnal’a göre Gezi, seçim ve biçimsel demokrasi hareketi olarak yoluna devam etmemeli ve yeni bir düzeni hedeflemelidir. Gezi Parkı Direnişi’nin sadece formlarla sınırlı kalmanın ötesinde parti v.b. tarzda biçimsel olarak da örgütlenmesi gerektiğini belirten İnal, aksi takdirde önceden tüm Dünya’da benzer örneklerinde olduğu gibi bu hareketinde unutulma riskiyle karşı karşıya kalacağını belirtmektedir.

Wacquant (2014) Gezi Parkı’nın kentli orta sınıfın kendi kültürel sermayesinin önemli bir parçası olduğunu ve burayı yitirme ihtimalinin onları harekete geçirdiğini söylemektedir. Neoliberal dönemde ekonomik ve siyasal sermayenin kent mekânlarına yönelik saldırısı karşısında kültürel sermaye sahibi kentli orta sınıfların bir direnç öznese olarak ortaya çıktığını belirten Wacquant, son dönemlerde bu kesimin neoliberalizmin yarattığı kutuplaşma göz önüne alındığında çok az sayıda olduğu söylenebilecek eylemliliklerde öne çıktıklarını ileri sürer. Ona göre, günümüzde kentsel bir toplumsal direncin öznesinin “popüler sınıflar”, proleterya veya kent yoksulları değil de kültürel burjuvazi olması neoliberal dönemde ortaya

çıkan yeni kentsel marjinalleştirme yapılarıyla ilgilidir. Çünkü, fordist dönemde muhalefetin öznesi olan kent yoksulları ya da işçi sınıfı, neoliberal dönemde sosyal güvencesizliğin normalleştirilmesi ile birlikte kent yoksullarının bir takım ırksal ve etnik etiketlemelerle dışlanması, parçalanması ve suçlulaştırılması vasıtasıyla güçsüzleştirilmiş ve ideolojik/politik olarak silahsızlandırılmıştır. Bu nedenle, Gezi Parkı direnişi de entelektüeller, profesyoneller ve kentli orta sınıfın oluşturduğu “yeni kültürel burjuvazinin” kültürel sermayelerini çoğaltma hakkını savunmak ya da yükseltmek adına, kentleri istila etmekte olan ekonomik sermaye ve siyasi sermaye güçlerine karşı gösterdiği bir direnç olarak ortaya çıkmıştır.

“Gezi Aynasında Marksizm Sempozyumu”na konuşmacı olarak katılan sosyolog Cihan Tuğal, T24 ve sendika.org sitelerinde yayınlanan ve Gezi olaylarını Amerika’daki “işgal et” eylemleri ile karşılaştırmalı bir şekilde ele alan makalesinde Gezi eylemlerinin orta sınıfın hareketi olduğunu ileri sürer. Ona göre tepki proleterleşmeye değil, ortak yaşam kalitesinin düşüklüğüne; sermayenin zengin fakat yaşanılmaz bir kent yaratmış olmasına karşı gelişmiştir. Bu nedenle, Gezi Parkı Direnişi’nin dinamiklerinin bölüşüm değil, metalaşma karşıtlığı üzerinden kurulan bir hareket olduğunu iddia etmektedir. (Tuğal, 2013).

Ayata, bulguların eylemcilerin babalarının %6’sının yüksek lisans ve doktora, üçte birinin üniversite ve % 28’inin lise mezunu olarak gösterdiğini dile getirmiştir. Yüksek eğitim ile ücretli ve maaşlı çalışmayı yan yana koyduğumuzda karşımıza eylemcilerin ana gövdesini oluşturan yüksek eğitilmiş beyaz yakalılar çıktığını, Gezi Parkı’nda en yoğun olarak temsil edilen grubun bu minvalde beyaz yakalılar yani “yeni orta sınıf” olduğunu söylemiştir. Ayata’nın kastettiği yeni orta sınıf, gelir kadar eğitim ve meslek çerçevesinde tanımlanan bir toplum kesimidir. Ayata, Türkiye’de yüksek okul mezunlarının oranı yüzde on beşe, lise mezunlarının ise yüzde yirmiye yaklaştığını, hali hazırda dört milyonu aşkın yüksek okul öğrencisi olduğunu ve protestolara ortalamasının üzerinde eğitim ve gelire sahip olan bu genç, kentli, orta sınıfın önderlik ettiğini dile getirerek, Gezi direnişinin orta sınıf bir karakter taşıdığını söylemiştir (Ayata, 2014: 23).

Aslan gerek Keyder’i gerek de Tuğal’ı düşüncelerinden dolayı eleştirmekte ve bu düşüncelerin oluşumunun burjuva ideolojisi araştırma yöntemlerinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Bu doğrultuda eylemcilerin talep ve eylemlerinin geleceğinin düzen içine hapsedildiğine dikkat çeken Aslan, sorunun AKP hükümetinin iktidardan uzaklaştırılması sorunu haline getirilmesine de tepki göstermektedir (Aslan, 2013).

Bu bağlamda, Koşar da Gezi Parkı Direnişi’nin, yeni toplumsal hareketlerin bir özelliği sayılan orta sınıfa dayanma iddiasını reddetmektedir. Çünkü ona göre, Gezi direnişi, ‘profesyonel’ meslek kabul edilen meslek sahiplerinden kayıt dışı çalışanına, işsizden giderek iflas etme endişesi yaşayan esnafına kadar emekçi karakterlidir. Ağırılık, çarpıtılmış bir ‘orta sınıf’ ‘bilinmezinde değil, emekçiler ve onların gençliğindedir. Koşar, Gezi Parkı Direnişi’nin burjuva demokratik karakterli olduğunu, genel bir soyutlama anlamında kabul etmekte ancak, taleplerin doğrudan sosyalist değil demokratik muhtevalı oluşu, onun kaçınılmaz olarak bir burjuva ya da orta sınıf hareketi olduğu anlamına gelmediğini söylemektedir. Çünkü burjuvazi, egemen kesimi açısından, bu taleplerle ilişkisini uzun zamandır rafa kaldırmış, bu talepler işçi sınıfı ve onun müttefiklerinin omzuna yüklenmiştir. Bu anlamda eğitilmiş, kentli orta sınıfın öfkesi olarak “yeni toplumsal hareket” yaklaşımına sıkıştırılmak istenen Gezi Parkı Direnişi, ağırlıklı olarak eğitilmiş, kentli emekçilerin ve kitlesel bir biçimde gençliğin katıldığı bir emekçi halk hareketi olduğunu dillendirmektedir (Koşar, 2013: 11-12).

Saraçoğlu Gezi Direnişi’ni orta sınıf karakterli bir eylem olarak karakterize eden yaklaşımın arkasındaki mantığın yanlış yönlendiriciliğine dikkat çekerken, eylemcilerin

demografik profiline sıkışmayan bir analizin düşünsel olarak geliştirilmesi gerektiğini söylüyor. Ona göre, katılımcıların sınıfsal profilinden bağımsız olarak, bu meydan okuma Türkiye'deki egemen sınıfların güncel siyasal/ideolojik örüntülerini sarsıntıya uğratma potansiyeli taşıdığı oranda “sınıfsaldır”. Gezi Parkı Direnişi'nin toplumun belirli kesimlerinin kendine mahsus tikel iktisadi çıkarlarını ve kaygılarını yansıtmak anlamında bir “sınıf tepkisi” olmasa da karşısına aldığı bloğun ve onun stratejilerinin “üretim ilişkileriyle bağlantısını merkeze yerleştiren bir analitik düzlem içerisinde “sınıfsal” bir tepki olduğunu iddia eder. Saraçoğlu'na göre, bir toplumsal harekete “sınıfsal” bir nitelik veren şey; katılımcılarının ağırlıklı olarak toplumsal tabakalaşmanın hangi kategorisinde yer aldıkları değil, toplumsal biçimlenmenin asli çelişkisinden (emek-sermaye; sermaye birikimi; kriz gibi) türeyip türemediği ve bu çelişkileri nasıl ve ne yönde etkilediğidir (Saraçoğlu, 2014).

Saraçoğlu'nun bu iddiasını destekleyen bir başka sosyal bilimci Coşkun ise Gezi Parkı Direnişi'nin iktidarın yıllardır uyguladığı ranta dayalı politikalara karşı geliştirilen bir tepki olduğunu belirtir. Bu anlamda Gezi Parkı ile başlayan bu ‘toplumsal hareket’, sadece yaşam biçimlerine müdahale edilmesine yönelik bir tepki değil, aynı zamanda bu rantiyeci burjuvaziye yönelen de bir direniştir. Gezi Parkı direnişinin ardındaki kentsel dönüşüm politikalarının gerçek yüzüne dikkati çeken Alpman ise Gezi Parkı direnişinin bir gençlik ve orta sınıf hareketi olarak yorumlanamayacağını söyler (Alpman, 2013:381). Nitekim, Lefebvre kapitalist toplumda kentsel dönüşümü belirleyen, kontrol eden ve yeniden üretilmesini sağlayan sermaye sınıfının, mekânların değişim değeriyle kentsel sömürüyü yeniden ürettiğine dikkat çeker. Böylelikle mülk sahibi olmayan sınıfların, yaşadıkları kent üzerine söz söyleme hakları da gasp edilmiş olmaktadır. Buradaki belirgin çelişki kentte yaşayanlarla kenti metalaştıranlar arasındaki çelişkidir (2000: 63-181).

## 6. SONUÇ

Bu çalışmanın konusunu oluşturan, Gezi Parkı Direnişi'nin eski hareketlerden bir kopuş mu sergilediği yoksa süreklilik mi gösterdiği tartışmasının geniş bir düşünsel-yazınsal zemini bulunuyor. Kapitalizmin “postfordist”, “post-endüstriyel” ya da küreselleşme dönemini yaşadığı, eski kapitalizmden farklı olduğu iddiası, eskisi gibi sınıfa dayanan toplumsal hareketlerin geçerliliğinin kalmadığı; bir kopuşun gerçekleştiği görüşüne önemli bir fikri zemin oluşturmaktadır. 1970'lerden sonra düşünce dünyasına hâkim olan postmodernizmin etkisi ile sınıfa dayalı paradigmanın yetersiz olduğunun dillendirilmeye başlaması, kimliğe dayalı analizleri araştırmaların yeni nesnesi haline getirmiştir. Bu doğrultuda, değişen toplumsal hareketlerin kimlik temelli olduğu, çok sesliliği ve çoğulculuğu vurguladığı iddia edilmiştir.

Ancak yeni toplumsal hareketlerin değerlendirilmesinde “sınıf analizinin artık yetersiz olduğu” fikri ilk görüntünün kavramsallaştırılmasını oluşturur. Gezi Parkı Direnişi'nin farklı sınıf ve görüşlerden insanların, örgütsüz, hiyerarşisiz, somut taleplerle ve ‘büyük’ ideolojilere sarılmaksızın katıldığı bir toplumsal hareket olduğu görünüşte doğrudur. Fakat, Gezi Parkı Direnişi'nin ardındakileri anlayabilmek için yapılacak derinlemesine bir analiz sınıf mücadelesine dayanan bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır.

Gezi Parkı Direnişi'ni anlayabilmek için, onu, içinde bulunduğu tarihsel-toplumsal koşullarla etkileşim içinde değerlendirmek gerekir. Her toplumsal olay gibi, Gezi Parkı Direnişi de içinde gerçekleştiği toplumun ilişkilerine, bu ilişkilerin niteliğine, ekonomisine, kültürüne, siyasetine bağlıdır; tüm bunlardan etkilendiği gibi, etkilendiği tüm süreçleri de etkiler. Toplumsal ilişkilerin kapitalist sınıfsal niteliği, bu toplumun içinde hareket eden her süreci bir biçimde etkiler. Bu nedenle, Gezi Parkı Direnişi, yeni toplumsal hareket teorisyenlerinin sınıf mücadelesi çerçevesinde analiz etmesi gereken bir harekettir. Kopuş

teorisyenlerinin onlarca ortaya koyduğu argümana rağmen bu hareketin süreklilik teorisi içerisinde değerlendirilmesine ilişkin kanaati uyandıran ise, Koşar'ın(2013) da işaret ettiği gibi, Gezi Parkı Direnişi'ne sebep olan pratiklerin arkasında yatan süreçtir. 2000 yılından bugüne katıksız ve olağanüstü hızla işleyen neoliberal yeniden yapılanma sınıf çelişkilerini arttırmıştır. Özelleştirmeler, esnek çalışma dayatmaları, tarım nüfusunun hızla proleterleştirilmesi, İş Kanunu başta olmak üzere çeşitli hak gaspları, kamu hizmetlerinde özelleştirme ve taşeronlaştırma ile nispeten ayrıcalıklı görünen meslek gruplarının “ayrıcalıklarını” kaybetmesi halkın sokaklara taşan öfkesinin gerçekte ana malzemelerini oluşturur. Bütün bu siyasal ve kültürel etkenlerin altında ise, halkı sisteme tahammül edemez hale getiren sınıfsal çelişkilerin keskinleşmesi yatmaktadır. Gezi Direnişi'nde, öne çıkan talepler doğrudan işçi sınıfının ekonomik, sosyal, siyasal talepleri olmamakla birlikte; sokağa inen milyonlar, esas olarak kentin işçi ve emekçileridir. Orta sınıf kavramsallaştırmasına dâhil edilen doktor, mühendis vb. uzmanlık gerektiren mesleklerde çalışanların da giderek proleterleşen emekçiler olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Emek piyasası içinde yer almayan, ancak emek piyasasına girmeye ya da kapitalizmin yedek işsizler ordusuna dahil olmaya aday olan on binlerce gencin sokakları doldurmasını da sınıf çelişkisinden ayrı okumamak gerekir.

Gezi Parkı Direnişi'nin, süreklilik teorileri açısından ele alınmasını gerektirecek bir diğer pratik ise, kapitalizmin Türkiye'de ürettiği siyasal biçimiyle, yani antidemokratik muhafazakâr yönetim ve yönetme tarzıyla ilgilidir. Bu türden bir siyaset pratiğinin her geçen gün etki alanını genişleterek bireylerin özel yaşam alanlarını kapsayan müdahale ve uygulamaları, modernleşme ve laikliğin kazanımlarını elden bırakmamaya gayretli toplumsal kesimler için oldukça tepki uyandıran konulardır. Gezi Parkı direnişinin sınıfsal çelişkiyi görünür hale getiren siyasal ve kültürel yönü, burjuvazinin bir yönetim tarzı olarak otoriter ve muhafazakâr yaklaşımına karşı yükselen eleştirisidir. 2000'li yıllardan itibaren burjuvazinin kültürel olarak seçtiği ya da kabul etmek zorunda kaldığı kültürel yeniden üretimine karşı duyulan öfke, İslamcı motiflerle siyasal söylemlerini üreten bir hükümete ve onun hükmetme biçimine karşı yönelmiştir. Bu nedenle, Gezi Parkı Direnişi siyasal ve kültürel yönleri ön plana çıkarılarak kopuş teorileri ekseninde tartışılrsa da siyasal ve kültürel pratiklerin üretildiği alt yapı unsuru olan ekonomik üretim tarzı ile birlikte değerlendirildiğinde, direnişin süreklilik teorilerinin dışında tutulamayacak bir toplumsal hareket olduğu açıktır.



## KAYNAKÇA

- AKAY, Ali (2013), “2013 Mayıs: Moleküler Devrim”. Radikal, 13 Haziran 2013. [http://www.radikal.com.tr/yorum/2013\\_mayisi\\_molekuler\\_devrim-1137339](http://www.radikal.com.tr/yorum/2013_mayisi_molekuler_devrim-1137339) [Erişim tarihi: 29/06/2015].
- ALPMAN, Polat S. (2013), “Gezi Parkı: Şehir Hakkı Tartışmaları ve Sosyolojinin Savunulması”. 8. Ulusal Sosyoloji Kongresi. Muğla, s:375-382.
- ARSLAN, Zerrin(2012). “Geçmisten Bugüne Elestirel Bir Orta Sınıf Değerlendirmesi”, Toplum ve Demokrasi, Yıl 6, Sayı 13-14, 55-92.
- ASLAN, Nuh (2013), “Gezi Aynasında Türkiye İşçi Sınıfının Yeni Profili ve Görevler”, Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, s: 35-50.
- AYATA, Sencer (2014). “Buyurganlığa ve Yasakçılığa Karşı Direniş: “Gezi Hareketi”, Gazi Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği Akademik Bülten, ”, Cilt 12, Sayı 1, 22-26,
- BORATAV, Korkut (2013), “Korkut Boratav, Gezi Direniş’i ni değerlendirdi: Olgunlaşmış bir sınıfsal başkaldırı...”22 Haziran 2013. <http://www.sendika.org/2013/06/her-yer-taksim-her-yer-direnis-bu-isci-sinifinin-tarihsel-ozlemi-olan-sinirsiz-dolaysiz-demokrasi-cagrisidir-korkut-boratav/> [Erişim tarihi: 24/06/2015].
- BUECHLER, S. M. (2000), Social Movements in Advanced Capitalism (New York; Oxford: Oxford Charles Tilly, Charles (2008), Toplumsal Hareketler, Babil Yayınları: İstanbul.
- COŞKUN, Mustafa Kemal (2006), “Süreklilik ve Kopuş Teorileri Bağlamında Türkiye’de Eski ve Yeni Toplumsal Hareketler”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 61, sayı 1, 67-102.
- COŞKUN, Mustafa Kemal (2007), Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler, Dipnot Yayınları: Ankara, 2007.
- ÇAĞLAR, Nedret (2008), Postmodern Anlayışta Siyaset ve Kimlik, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, sayı:3, s. 370-384.
- ÇETİN, Murat (2014), “Mitoz Çoğalan Metastatik 'Yer'ler ve Hibrid Kimlikler”, Dosya (ed: Kılıçkiran,D.), sayı no: 33, 33-45.
- DEMİR, Nurcan ve YALDIZCI, Bilal. Yeni Toplumsal Hareketler Yaklaşımı, Metrukat Kalemiesi, <http://metrukatkalemiesi.blogspot.com.tr/2014/12/yeni-toplumsal-hareketler.html> [Erişim tarihi: 20/05/2015].
- ETE, Hatem ve TAŞTAN, Coşkun (2013). “Kurgu ile Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri”, SETA.
- GÖLE, Nilüfer (2013), “Gezi: Bir Kamusal Meydan Hareketinin Anatomisi”, CHP Çankaya İl Başkanlığı Gazetesi, 7. Sayı. <http://t24.com.tr/yazarlar/nilufer-gole/gezi-bir-kamusal-meydan-hareketinin-anatomisi,6824> [Erişim tarihi: 26/06/2015].
- İnal, Kemal (2013), “Gezi: Tanım, Failler ve Roller”, Gezi, İsyan, Özgürlük., der: Kemal İnal, Ayrıntı Yayınları: İstanbul, s:15-40.
- İNSEL, Ahmet (2014), Muktedire Karşı Dayanışma, 31.05.2014, [http://www.radikal.com.tr/radikal2/muktedire\\_karsi\\_dayanisma-1194936](http://www.radikal.com.tr/radikal2/muktedire_karsi_dayanisma-1194936), [Erişim tarihi: 03/07/2015].

- KADEROĞLU BULUT, Çağrı (2014). “Yeni Toplumsal Hareket Tartışmalarında Amerikan Ekolu: Kaynak Mobilizasyonu ve Siyasi Fırsat Yaklaşımları”, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi(Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Süreli Elektronik Dergi),Sayı 39 , s: 49-67, [http://iletisimdergisi.gazi.edu.tr/site/index.php/IKAD/article/view/150/113\(20/04/2015](http://iletisimdergisi.gazi.edu.tr/site/index.php/IKAD/article/view/150/113(20/04/2015) , [Erişim tarihi: 20/05/2015].
- KAPTANOĞLU, Cem (2013), “Psikososyal Açıdan Gezi Direnişi”, Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni, Cilt 16, sayı:2, s:1-5.
- KEYDER, Çağlar (2012). Yeni Orta Sınıf, Bilim Akademisi Derneği, 34(179/148), s:1-4.
- KEYDER, Çağlar (2013), <http://konusakonusa.org/2013/09/05/gezi-parki-protestolari-baglaminda-yeni-orta-siniflar-neo-liberal-donusum-ve-yoksulluk/> [Erişim tarihi: 01/07/2015].
- KONDA (2014), Gezi Raporu. Toplumun Gezi Parkı Olayları Algısı, Gezi Parkındakiler Kimlerdi?, 5 Haziran 2014, s: 5-11.
- KOŞAR, Arif (2013), “Gezi Direnişi, Sınıf ve Toplumsal Hareketler”, [http://www.academia.edu/4700750/Gezi\\_Direni%C5%9Fi\\_s%C4%B1n%C4%B1f\\_ve\\_toplumsal\\_hareketler](http://www.academia.edu/4700750/Gezi_Direni%C5%9Fi_s%C4%B1n%C4%B1f_ve_toplumsal_hareketler), [Erişim tarihi: 20/04/2015].
- LACLAU, Ernest & MOUFFE, Chantal (1992), Hegemonya ve Sosyalist Strateji, çev. A. Kardam, İstanbul: Birikim.
- LEFEBVRE, Henri (2000), “Right to the City”, Writings on Cities içinde, et al, Eleonore Kofman & Elizabeth Lebas, Oxford: Blackwell.
- OFFE, Claus (1985), "New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics," Social Research, 52/4, s: 817-868.
- ÖZUĞURLU, Metin (2013), “Metin Özüğürlü, Gezi Direnişi’ni değerlendirdi: Devrime hasret kalmış insanlık ve siyasetini arayan halk sınıfları...” 28 Haziran 2013. <http://www.sendika.org/2013/06/metin-ozugurlu-gezi-direnisini-degerlendirdi-devrime-hasret-halkmis-insanlik-ve-siyasetini-arayan-halk-siniflari/> [Erişim tarihi: 24/06/2015].
- SARAÇOĞLU, Cenk (2014), Gezi Direnişi ve Müzmin Orta Sınıf Sorunu, 29.01.2014, <http://bilimsol.org/bilimsol/blog/kenar-notlari/gezi-direnisi-ve-muzmin-orta-sinif-sorunu>, [Erişim tarihi: 07/06/2015].
- SAVRAN, Gülnur (1992), “Marksizm ve ‘Yeni Toplumsal Hareketler’ Tartışması” Sınıf Bilinci 11. sayı, s: 6-21.
- SAYIMER, İdil (2014).”Yeni medya ortamlarında ağlar oluşturan toplumsal hareket deneyimleri”, Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOIR), Cilt: 2 ,Özel Sayı, 97-112.
- TOPAL DEMİROĞLU, Elif (Mart 2014). “Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması”, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 133-144.
- TUĞAL, Cihan (2013), Gezi Hareketinin Ortak Paydaları ve Yeni Örgütlülük Biçimleri, 3.07.2013, <http://www.sendika.org/2013/07/gezi-hareketinin-ortak-paydolari-ve-yeni-orgutluluk-bicimleri-cihan-tugal-t24/> [Erişim tarihi: 07/07/2015].
- ÜSTÜNER, Fahriye (2007), “Radikal Demokrasi: ‘Liberalizm mi? Demokrasi mi? Evet, Lütfen’”, ODTÜ Geliştirme Dergisi, S. 34, Ankara, s. 307-321.

WACQUANT, Loïc (2014), Gezi Direniş ve Müzmin Orta Sınıf Sorunu, <http://bilimsol.org/bilimsol/blog/kenar-notlari/gezi-direnisi-ve-muzmin-orta-sinif-sorunu>, [Erişim tarihi: 01/07/2015].

WALLERSTEIN, I Balıbar, E. (1993), Irk, Ulus, Sınıf, İstanbul: Metis Yayınları.

WILLIAMS, R. (1989), 2000'e Doğru, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

YILDIRIM, Yavuz (2013), Sosyal Forum'dan Öfkeliiler'e, Ankara: İletişim Yayınları.

